

MILENA OLIP IDR.: Dba munija: Basni, pripovedke in pesmi v selskem narečju.

Celovec: Iniciativa Slovenščina v družini; Sele: Katoliško prosvetno društvo Planina, 2015; zvočni CD + knjižica z besedili.

V sodelovanju iniciative Slovenščina v družini in kulturnega društva KPD Planina v Selah ter ob strokovni pomoči Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik je konec leta 2015 izšla zgoščenka z basnimi, pripovedkami in pesmimi v selskem narečju. Zgoščenka z naslovom *Dba munija* vsebuje basni, pripovedke in narečne pesmi, ki so znane v Selah; za zgoščenko so jih priredili člani društva KPD Planina v Selah. Nekatere pripovedi so vzete iz splošne zakladnice poučnih basni ter slovenskih razlagalnih in strašljivih pripovedk (Dekelca in piskerc, Kako sta se zajec in jež skušala, Lesena skleda, Divja jaga), dve pripovedki (Dba munija, Fucman) pa sta izrazito lokalni.

Zgoščenka opozarja na lepoto selskega govora kot ene od narečnih različic slovenskega jezika, ki v zakladnico slovenske narečne govorice dodaja svoj delež. Vsi pripovedovalci so iz Sel. Že na tem majhnem območju najdemo narečne različice tako v izgovarjavi kot tudi v besedišču. Včasih so celo v istem naselju v rabi različni narečni izrazi, ki imajo isti pomen, na primer izrazi *dbor*, *hribor*, *labor*, ki pomenijo dvorišče.

V Selah so se pri pripravi narečnih besedil odločili za klasičen način pripovedovanja, kar pomeni, da pripovedko/basen pripoveduje ena oseba, kot so to svojčas počeli nadarjeni pripovedoval-

ci/pripovedovalke ali pa stari starši, *dedeji* in babice oziroma starši. Otroške pesmice v selskem narečju pojeta zbor ljudske šole v Selah in otroški zbor Pevskega društva Sele, narečne štajerske viže pa tercet Mešanega pevskega zbora Pevskega društva Sele. Zgoščenki je priložena knjižica, ki vsebuje narečna besedila v poenostavljeni fonetični transkripciji, slovarček narečnih besed in razlago narečnih posebnosti selskega govora.

Zgoščenka selskih narečnih pripovedi je četrta zgoščenka, ki je izšla, da bi spodbudila stare starše in starše k pogovarjanju z otroki »po domače«. Iniciativa Slovenščina v družini je leta 2011 skupaj s Slovenskim prosvetnim društvom Zila izdala zgoščenko s pravljicami v ziljskem narečju z naslovom *Črnjova kapca – pravljice v ziljskem narečju*. Kulturno društvo SPD Zila (sekcija Zila - film) je po zasnovi Sabine Zwitter-Grilc pripravilo tri klasične pravljice za otroke v slovenskem ziljskem narečju, ki so prirejene kot radijske igre v obliki dialogov. Na zgoščenki sta klasični pravljici Rdeča kapica in Princeza na zrnju graha ter različica slovenske pripovedke Mojca Pokrajculja z naslovom Deklica veka – deklica, ki sprejme v svoj čarobni lonec živali. Zgoščenko so posneli starejši domačini z Zilje, pesmi v ziljskem narečju so zapeli otroci, za sodobni glasbeni aranžma ziljskih narečnih pesmi je poskrbel Joži Štikar. Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik je pomagal pri zapisu besedila in pripravi slovarja narečnih besed. Besedila so zapisana v poenostavljeni fonetični transkripciji, ki se približuje knjižnemu zapisu in upošteva pripombe domačinov, z redakcijskimi posegi pa so bile v zapisu poenotene narečne značilnosti ziljskega narečja, ki se že na tem območju razlikuje v govorih posameznih vasi in krajev.

V letu 2012 je Slovensko prosvetno društvo Rož v sodelovanju z iniciativo Slovenščina v družini izdalo zgoščenko z naslovom *Basni in pesmi v rožanskem narečju – Miklova Zala za otroke*. Besedila sta pripravila Zalika Steiner in Tonej Sticker. Zgoščenko so posneli domačini iz okolice Šentjakoba, pesmi v narečju so zapeli otroci, za glasbene aranžmaje narečnih rožanskih pesmi je poskrbel Joži Štikar. Člani društva so se pri pripravi besedila odločili za klasičen način pripovedovanja, basni in pripovedko pa pripovedujejo domači nadarjeni pripovedovalci. Rožanska ljudska pripovedka o Miklovi Zali je na zgoščenki prirejena za otroke. Zgoščenki je priložena knjižica z besedili, ki vsebuje tudi slovarček manj znanih narečnih besed in opis glavnih narečnih značilnosti govora iz okolice Šentjakoba v Rožu.

Prav tako v letu 2012 je iniciativa Slovenščina v družini skupaj z društvom KPD Drava izdala zgoščenko s pripovedkami v podjurskem narečju z naslovom *Kralj Matjaž – pripovedke v podjurskem narečju*. Katoliško prosvetno društvo Drava je po zasnovi predsednika Lenarta Katza pripravilo pet pripovedk za otroke in odrasle v slovenskem podjurskem narečju. Pripovedke so pripovedovali člani Okteta Suha, sodelavci KPD Drava, članice pevsko instrumentalne skupine PIS Žvabek in člani igralske skupine iz Pliberka. Ena pripovedka izpod peresa Sabine Buchwald je sodobna avtorska zgodba za otroke. Glasbeno spremljavo so oblikovale domače pevske skupine Oktet Suha, Pevsko instrumentalna skupina Žvabek, Moški pevski zbor Kralj Matjaž in otroški zbor Mlada Podjuna. Zgoščenko so pripravljali in snemali govorci iz širše okolice Žvabeka in Pliberka, podjurski govori pa se na tem območju že med seboj malenkostno razlikujejo, kar je dokumen-

* Martina Piko-Rustia, mag. filozofije, znanstveni vodja inštituta, Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Viktringer Ring 26, A-9020 Celovec, Avstrija; piko@ethno.at.

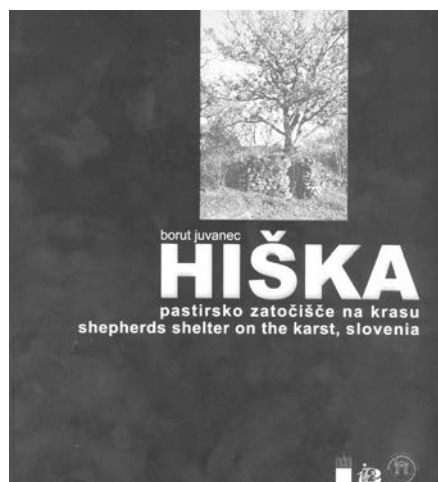
tirano tudi na posnetkih na zgoščenki. Zgoščenka ohranja nekdanji način pripovedovanja, predstavlja pa tudi čisto sodobno otroško narečno govorico. Besedila so – podobno kot na zgoščenki zilijskih pripovedi – prirejena kot igre v obliki igranih dialogov. Zgoščenki je priložena knjižica z besedili, ki vsebuje tudi slovarček manj znanih narečnih besed.

Zgoščenke na sodoben način posredujejo pripovedi v narečju, ki so eden od temeljev za učenje in utrjevanje rabe slovenskega jezika. Iniciativa Slovensčina v družini z gesli »govorim po domače« oziroma »žabarin, marnvam, punam, mornjem po domače« želi v družinah ozavestiti narečno govorico kot naravno bogastvo, ki ga lahko starejša generacija (stari starši, starši) v živi obliki posreduje svojim otrokom.

Starejša generacija na ta način podpira jezikovni pouk v šoli, narečja so namreč trden most do učenja slovenskega knjižnega jezika. Hkrati pa je to tudi priložnost, da v družinah znova vzpostavijo neobremenjen odnos do slovenskega jezika, ki je bil marsikje prekinjen. V nekaterih družinah prav mlajše generacije danes bolj sproščeno in neobremenjeno odkrivajo jezik starih staršev, ki je v njihovih družinah utihnil.

BORUT JUVANEC: Hiška: Pastirsko zatočišče na Krasu: Shepherds shelter on the Karst, Slovenia.

Založba i2, Fakulteta za arhitekturo Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2015, 123 str.

Pred nedavnim je bila predstavljena nova monografska študija dr. Boruta Juvanca *Hiška: Pastirsko zatočišče na Krasu*. Knjiga, v bistvu njegovo življenjsko delo, je izredno obogatila naše vedenje o delu vernakularne arhitekture v Sloveniji in predstavlja najbogatejše gradivo o kamniti arhitekturi na Krasu, v kateri avtor s svojevrstnim pristopom (p)opisuje še ohranjene dele arhitekture, ki je v preteklosti ustvarjala tako značilne in izrazite podobe slovenskih krajin. Delo je še bolj poglobljeno kot njegove druge monografije in znanstveni članki ter primerjalno obravnava enake ali podobne objekte po vsej Evropi in še v delu Afrike. Po avtorjevih izsledkih je

danes »hiška« ob kamnitih zatočiščih vsega sveta izjemen dokaz kulturne dediščine slovenskega naroda, ki jo moramo odkriti, poznati, razumeti in ohranjati s pomočjo znanosti in različnih strok. Z znanjem in visoko tehnologijo naj bi temu objektu vrnilo tisto vrednost, ki jo je v življenju Kraševcev nekdanj imela.

Skromno geslo »hiška« avtorja Toneta Cevca v *Slovenskem etnološkem leksikonu* (2004: 167) pojmu pripisuje le skromno vlogo zavetišča v nevihti ali hudi sončni pripeki. Študija dr. Juvanca pa teoretično in praktično do zadnje potankosti opredeli vse lastnosti in funkcije te zvrsti vernakularne arhitekture. Torej na slovenskem Krasu ne gre več le za neskončne kilometre vijugastih suhih zidov in le še nekaj hišk, ki so te zidove pogosto zaključevale, temveč za inventarizacijo oziroma realen seznam obstoječih in ne več obstoječih objektov s temeljnimi podatki, kot so izvor in zgodovinski okviri nastanka in delovanja, lokacija v prostoru, naslov lastnikov in uporabnikov, pomen objekta ter grafična predstavitev. Doslej je na slovenskem Krasu tako evidentiranih okrog 150 objektov. Z odličnimi risbami in fotografijami so predstavljene različne vloge in funkcije hišk; pri nas na Krasu so bile

pastirsko zavetišče, drugod po Evropi in v delu Sredozemlja (v dvajsetih državah) pa so imele tudi druge funkcije – bile so zatočišče za živino, prostor za spravilo hrane, krme in orodja, zbiralnik vode ter sakralni ali posebni objekt, kot je »sveti vodnjak« (kjer žarek sonca le enkrat v letu posije v prostor). Temeljna ugotovitev raziskave je, da je kamnitih zatočišč po svetu veliko, da so različna, a družijo jih ena sama značilnost – konstrukcija. Gre za sestav kamna brez veziva, tj. suhozid. Vse te značilnosti je avtor preučeval neposredno na terenu ter povsod do potankosti dokumentiral in premeril objekte ter zrisal številne načrte. Z opisi in grafičnimi predstavitvami njihove lokacije in celo s sodobnimi navodili za GPS je monografija o hiškah doslej nepoznan vodič za vse, ki bi izbrane primere želeli neposredno obiskati in spoznati. Delo je odličen primer znanstvenoraziskovalnega pristopa, hkrati pa je gradivo obravnavano tako, da je razumljivo širši javnosti. Vsekakor bi se morali prav etnologi veliko bolj z zanimanjem posvečati vernakularni arhitekturi in posebej tudi »hiškam«, saj s tem ohranjamo tisto dediščino, ki je v stoletjih ustvarjala posebnosti in identiteto dela slovenskega in evropskega prostora.

* Majda Fister, dipl. etnologinja in kulturna antropologinja, Na Jami 5, 1000 Ljubljana; majda.fister@t-2.net.